

УДК 351.77:35.072.6:316.42

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-2\(78\)-19](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-2(78)-19)

Наталія ПРЯМУХІНА

доктор економічних наук, професор кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: 0000-0003-0788-7399

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РІВНОСТІ

У статті розглянуто проблему забезпечення соціальної рівності як одного з пріоритетних напрямів сучасної державної політики, що впливає на рівень соціальної згуртованості, економічної стабільності та демократичного розвитку суспільства. Незважаючи на наявність нормативно-правових засад, в Україні спостерігається значний розрив між мінімальною і максимальною зарплатою.

У межах дослідження було проаналізовано напрацювання таких вітчизняних і зарубіжних науковців, які розглядали теоретико-методологічні основи соціальної справедливості, механізми подолання нерівності, роль держави у перерозподілі ресурсів. Проте в сучасному українському науковому дискурсі питання проблема забезпечення соціально справедливих обсягів доходів громадян, залишається невирішеною, зокрема, через вплив непередбачуваних раніше чинників та їх емерджентні прояви.

Метою статті є дослідження проблеми соціальної нерівності та державних механізмів, що забезпечують її регулювання та вирішення.

У процесі дослідження розглянуто теоретичний аспект забезпечення соціальної рівності, вибудований та проголошений державою як поєднання та взаємодоповнення напрямів державної політики, вектори державної політики у сфері соціальної рівності, які включають систему економічних, соціальних та правових заходів, зокрема: податково-бюджетну політику, регулювання ринку праці, освітню політику, охорону здоров'я, правове регулювання. Наведено огляд рівня заробітних плат чиновників в деяких установах нашої держави в 2024 р. та охарактеризовано розрив між мінімальною та максимальною зарплатою в окремих зарубіжних країнах. Автором висвітлено державні механізми, покликані сприяти зниженню соціальної нерівності та підходи до встановлення показника заробітної плати чиновників в нашій державі. Наведено базові принципи розрахунку заробітної плати чиновників у окремих зарубіжних країнах та сформульовано пропозиції щодо запровадження системи збалансованих державних механізмів, які не лише обмежують надмірну концентрацію доходів у верхньому сегменті, але й стимулюють поступове вирівнювання стартових можливостей для низькооплачуваних груп.

Ключові слова: соціальна рівність, держава, соціальна політика, економічна рівність, державні механізми, заробітна плата, демократичне суспільство.

Nataliia Priamukhina. STATE MECHANISMS FOR ENSURING SOCIAL EQUALITY

The article examines the problem of ensuring social equality as one of the priority areas of modern state policy, which affects the level of social cohesion, economic stability and democratic development of society. Despite the existence of a legal framework, there is a significant gap between the minimum and maximum wages in Ukraine.

The study analyzed the work of such domestic and foreign scholars who examined the theoretical and methodological foundations of social justice, mechanisms for overcoming inequality, and the role of the state in redistributing resources. However, in the contemporary Ukrainian scientific discourse, the issue of ensuring socially fair incomes of citizens remains unresolved due to the influence of previously unforeseen factors and their emergent manifestations. The article examines the problem of ensuring social equality as one of the priority areas of modern state policy, which affects the level of social cohesion, economic stability and democratic development of society. Despite the existence of a legal framework, there is a significant gap between the minimum and maximum wages in Ukraine.

The study analyzed the work of such domestic and foreign scholars who examined the theoretical and methodological foundations of social justice, mechanisms for overcoming inequality, and the role of the state in redistributing resources. However, in the contemporary Ukrainian scientific discourse, the issue of ensuring socially fair incomes of citizens remains unresolved due to the influence of previously unforeseen factors and their emergent manifestations.

The purpose of the article is to study the problem of social inequality and the State mechanisms which ensure its regulation and resolution. In the course of the study, the author examines the theoretical aspect of ensuring social equality, which is built and proclaimed by the State as a combination and complementarity of the State policy areas, and the vectors of the State policy in the area of social equality, which include a system of economic, social and legal measures, in particular: tax and budget policy, labor market regulation, educational policy, health care, and legal regulation. The article provides an overview of the level of salaries of officials in some institutions of our country in 2024 and characterizes the gap between the minimum and maximum salaries in some foreign countries. The author highlights the state mechanisms designed to help reduce social inequality and approaches to setting the salary of officials in our country. The author presents the basic principles of calculating the salaries of officials in certain foreign countries and formulates proposals for introducing a system of balanced state mechanisms that not only limit the excessive concentration of income in the upper segment, but also stimulate the gradual equalization of starting opportunities for low-paid groups.

Key words: social equality, state, social policy, economic equality, state mechanisms, wages, democratic society.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціальна рівність є основним принципом демократичного суспільства та визначає рівні можливості для всіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу, походження чи економічного стану. Проблема забезпечення соціальної рівності є однією з найактуальніших, оскільки визначає рівень життя громадян, стабільність економіки та розвиток демократії. Роль держави у створенні умов для соціальної рівності та захисту прав кожного громадянина є ключовою. Державні важелі, які забезпечують соціальну рівність потребують аналізу та дослідження ефективності з точки зору їх дієвості та актуальності. Зростання соціальної нерівності, викликане економічними кризами, глобалізацією та технологічними змінами, вимагає вдосконалення державних підходів до розв'язання цих проблем, що зумовлено збільшенням вразливих груп населення, таких як малозабезпечені сім'ї, безробітні, особи з інвалідністю та літні люди. Збільшення розриву між прошарками багатого та бідного населення призводить до соціальної напруги, обмеження економічних можливостей для менш забезпечених верств та зниження рівня соціальної мобільності. Саме держава забезпечує рівний доступ до основних соціальних благ, включаючи освіту, охорону здоров'я, житло та зайнятість. Одна з основних цілей державного управління в контексті досягнення соціальної рівності, зменшення соціальних диспропорцій та забезпечення сталого розвитку суспільства – забезпечення відповідного до потреб та ринкових трансформацій рівня доходів громадян різних верств населення.

Таким чином, дослідження ролі держави у забезпеченні соціальної рівності є актуальним для формування державної політики, спрямованої на баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної нерівності, зокрема, відмінності в розмірах доходів громадян, є предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, які здійснили спроби висвітлити причини й наслідки цієї проблеми на рівні конкретних держав та запропонували механізми для її зменшення чи подолання. До вітчизняних дослідників відносимо: Гриценко А., який досліджує соціально-економічну нерівність та механізми її регулювання в Україні; Лібанову Е., що здійснила аналіз демографічних аспектів нерівності, рівень бідності та соціальну політику; Даниленко О., який в своїх працях розглядає питання економічної стра-

тифікації та соціальної мобільності; Пирожков С., – вивчав питання розподілу доходів та їх вплив на економічний розвиток держави; Чугунова І., що проаналізував фінансову політику держави у контексті соціальної справедливості.

До зарубіжних дослідників відносимо: Томаса Пікетті (Thomas Piketty) – автора книги «Капітал у XXI столітті», у якій досліджено нерівність доходів і капіталу; Джозефа Стігліца (Joseph Stiglitz) – лауреата Нобелівської премії з економіки, який аналізував проблеми економічної нерівності; Ентоні Еткінсона (Anthony Atkinson) – спеціаліста із питань доходів, бідності та соціальної нерівності; Бранко Мілановича (Branko Milanovic) – присвятив свої дослідження глобальній нерівності та її впливу на економічний розвиток; Гері Беккера (Gary Becker), що аналізував вплив людського капіталу на рівень доходів і економічну мобільність.

Незважаючи на широке висвітлення в науковій літературі державних механізмів забезпечення соціально справедливих обсягів доходів громадян, проблема залишається невирішеною, зокрема, через вплив непередбачуваних раніше чинників та їх емерджентні прояви.

Метою статті є дослідження проблеми соціальної нерівності та державних механізмів, що забезпечують її регулювання та вирішення.

Викладення основного матеріалу. Забезпечення соціальної рівності передбачає створення правової платформи, інституціональних механізмів та моральних норм, які є основою міцного каркасу для реалізації цього принципу в державі. Передусім, визначаємо соціальну рівність як сукупність результатів, отриманих громадянами внаслідок реалізованих векторів державних політик, спрямованих на забезпечення соціальної рівності. У науковій літературі існує кілька підходів до визначення соціальної рівності: ліберальний, соціал-демократичний і марксистський. Ліберальний підхід наголошує на рівності можливостей, соціал-демократичний акцентує увагу на державному втручанні для забезпечення перерозподілу благ [13]. Розглянемо теоретичний аспект забезпечення соціальної рівності, вибудований та проголошений державою як поєднання та взаємодоповнення напрямів державної політики. Теоретично вектори державної політики у сфері соціальної рівності включають систему економічних, соціальних та правових заходів, зокрема:

– податково-бюджетну політику – прогресивне оподаткування, державні субсидії та

соціальні виплати сприяють зменшенню розриву в доходах між різними верствами населення;

- регулювання ринку праці – встановлення мінімальної заробітної плати, забезпечення рівних умов праці та боротьба з дискримінацією на робочому місці є ключовими аспектами державної політики у сфері зайнятості;

- освітня політика – держава забезпечує доступ до якісної освіти для всіх верств населення через фінансування шкіл, надання стипендій та грантів;

- охорона здоров'я – гарантований доступ до медичних послуг сприяє зменшенню соціальних розривів та підвищенню рівня життя населення;

- правове регулювання – антидискримінаційне законодавство, захист прав людини та забезпечення гендерної рівності є основними юридичними механізмами забезпечення соціальної рівності [13].

Правова основа соціальної рівності – це міжнародні, національні та регіональні нормативно-правові акти. В Україні це, зокрема Конституція України (1996 р.) та Кодекс законів про працю (1971 р.); Закони України: «Про прожитковий мінімум» (1999 р.), «Про оплату праці» (1996 р.), «Про соціальні послуги» (2019 р.), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.), «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 780 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2013 р.); Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України від 03.02.2017 № 178/147/31 «Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму», Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів (2002 р.).

На міжнародному рівні принципи соціальної рівності реалізуються, передусім, через Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966). У різних країнах існують успішні моделі державного регулювання соціальної рівності [9]:

- скандинавська модель – країни Північної Європи (Швеція, Норвегія, Данія) демонструють високий рівень соціальної рівності завдяки розвиненій системі соціального захисту, безкоштовній освіті та охороні здоров'я;

- американська модель – у США основний акцент робиться на рівних можливостях та підтримці малозабезпечених верств населення через систему податкових пільг і програм соціальної допомоги;

- німецька модель – поєднує ринкову економіку з сильною соціальною політикою, що включає державне медичне страхування, регулювання зарплат і захист прав працівників.

Синхронність теоретичного та практичного сегментів забезпечення соціальної рівності є обов'язковою умовою для їх результативності. Індикаторами соціальної рівності є сукупність результатів, які підтверджують чи спростовують її наявність в суспільстві. При цьому сукупність індикаторів не є обов'язковою умовою для такого висновку, швидше йдеться про довгостроковість проявів соціальної нерівності, які є очевидними, легко ідентифікованими та не усунені з часом. Розглянемо рівень доходів різних верств населення України як один із зазначених індикаторів. У світі для вимірювання рівня економічної нерівності в суспільстві використовується Індекс Джині, який демонструє розподіл доходів між різними верствами населення. Офіційно у 2021–2022 рр. Індекс Джині в Україні оцінюється на рівні близько 26% [22], у ЄС середній показник становить близько 30%. За даними Eurostat, у 2021 р. він становив 29,6%, у 2022 р. – 30,2% [21]. Якщо ж розглянути рівні заробітних плат за прошарками населення, бачимо ось такі цифри. За даними Інформаційного агентства «УНІАН» зарплати чиновників в Україні в період із січня по листопад 2024 р. включно зросли на 61%. В останній місяць осені цього ж року середня зарплата в центральних державних органах склала 62 тис. грн. [3]. За даними Міністерства фінансів, на початку 2024 р. вона становила 38,6 тис. грн. і в 3,4 разу перевищує середній рівень заробітної плати у країні. Лідерами за рівнем зарплат у 2024 р. став Антимонопольний комітет, де в середньому працівники отримують 118,7 тис. грн. (у комітеті працює 268 осіб, при цьому найвища зарплата у керівництва – 215 тис. грн.). В Центральній виборчій комісії, де працюють 248 осіб, зарплата становить 97,2 тис. грн., найвища зарплата у керівництва (18 осіб) – 310,3 тис. грн. У Секретаріаті Кабінету міністрів (672 працівника) середня зарплата становить 65,5 тис. грн., заробітна плата керівництва складає 132,9 тис. грн. [3]. Середній рівень оплати праці громадян у 2024 р. склав 21,9 тис. грн., мінімальна заробітна плата – 8 тис. грн. При офіційному темпі інфляції в 9,7% ці суми перетворюються в 19,7 та 7,2 тис. грн. відповідно. Таким чином

констатуємо розрив мінімальної і максимальної зарплати в державі майже у 40 разів. Слід зазначити, що цей розрив не є наслідком війни та кризи в Україні, адже у 2020 р. він складав до 50 разів [8], у 2018 р. – подекуди до 55 разів [20]. Розглянемо цей показник в деяких розвинутих країнах (рис. 1).

Наведена в рисунку інформація свідчить про недоліки грошово-кредитної, соціальної політики та непрацюючі державні механізми, які мають забезпечувати зменшення соціальної нерівності. Розрив мінімальної і максимальної зарплати в Україні не зменшується десятиліттями, за наявності за цей період значних змін в зовнішній та внутрішній політиці, на ринку (вітчизняному та міжнародному), регіональній політиці тощо, це означає, що забезпечення соціальної рівності як державний пріоритет – не працює. Нагадаємо, що до пріоритетів соціальної політики належать, зокрема: підвищення рівня та якості життя населення, формування «середнього класу», подолання бідності, ліквідація соціальної нерівності, розширення населення, забезпечення зайнятості; соціальний захист, адресне піклування про людину, поширення соціального забезпечення населення; забезпечення розвитку людського капіталу; створення громадянського суспільства, формування теоретичних і практичних основ (моделі) соціальної держави, ідеологізація цього процесу; пріоритет загальнолюдських цінностей і механізм їх упровадження, відродження соціальної інфраструктури [9].

Державні механізми, покликані сприяти зниженню соціальної нерівності передбачають:

- податково-бюджетну політику: впровадження прогресивного оподаткування, за якого вищі доходи оподатковуються за вищими ставками; перерозподіл державних коштів через соціальні трансферти (пенсії, субсидії, допомоги малозабезпеченим);

- систему соціального захисту: надання базових соціальних послуг (охорона здоров'я, освіта, житло) незалежно від доходу; введення мінімальних соціальних стандартів: мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, соціальні гарантії;

- антидискримінаційне законодавство: заборона дискримінації за ознаками статі, віку, раси, національності, релігії, інвалідності, соціального статусу; розвиток правового механізму захисту прав людини через суди, омбудсмена та інші інституції;

- доступ до освіти та медицини: розширення безкоштовного доступу до середньої та вищої освіти, особливо для соціально вразливих верств населення; гарантоване надання базових медичних послуг через державні або субсидовані програми;

- рівні умови на ринку праці: створення державних програм зайнятості, перекваліфікації та працевлаштування; забезпечення рівної оплати праці за рівнозначну роботу, боротьба з тіньовою зайнятістю;

- розвиток регіональної політики: зменшення територіальних диспропорцій у розвитку через інвестування в інфраструктуру, підтримку депресивних регіонів;

- державні програми інклюзії та підтримки вразливих груп населення: інклюзивна освіта, соціальні програми для осіб з інвалідністю, підтримка багатодітних сімей, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів.

В (табл. 1) наведено державні механізми зниження соціальної нерівності в Україні, Швеції, Німеччині, Канаді та США.

Українські механізми забезпечення соціальної рівності в цілому співвідносні з аналогічними механізмами інших держав. І при цьому розрив між мінімальною і максимальною заробітною платнею в 40 і більше разів не спостерігається в жодній із зазначених держав. Можна зробити припущення про те, що причиною є виклики і перешкоди забезпечення

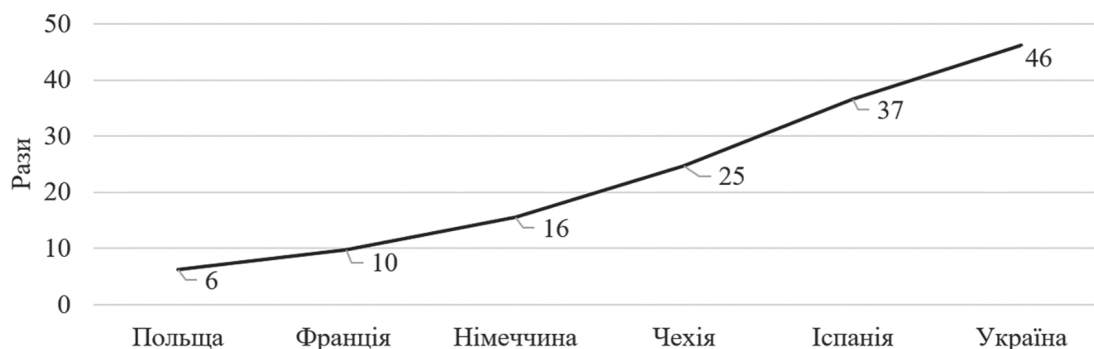

Рис. 1. Розрив мінімальної і максимальної зарплати в деяких державах світу

Джерело: сформовано автором за джерелами [1, 6, 10, 14].

Таблиця 1

**Порівняльна таблиця державних механізмів зниження соціальної нерівності
в Україні, Швеції, Німеччині, Канаді та США**

Країна	Оподаткування	Соціальний захист	Освіта та охорона здоров'я	Антидискримінаційна політика	Особливі програми
Україна	Єдина ставка ПДФО (18%) + військовий збір	Субсидії на ЖКП, допомоги ВПО, ветеранам, малозабезпеченим	Безкоштовна шкільна освіта, часткова медична допомога	Закон «Про запобігання дискримінації»	Програми «єДопомога», «єОселя», підтримка переселенців
Швеція	Прогресивне, до 57%	Універсальні соціальні виплати, державні пенсії, субсидії	Безкоштовна освіта, повністю державна медицина	Сильне законодавство щодо гендерної рівності	Батьківська відпустка для обох батьків, базовий дохід для дітей
Німеччина	Прогресивне, до 45%	Соцстрахування, доплати на житло, допомога безробітним	Безкоштовна вища освіта, державне медстрахування	Конституційна заборона дискримінації	Програми інтеграції іммігрантів, перекваліфікація працівників
Канада	Прогресивне, до 33%	Canada Child Benefit, підтримка безробітних, медична страховка	Безкоштовна медицина (Medicare), безоплатна базова освіта	Закон про права людини, захист меншин	Програми для корінного населення, підтримка багатодітних родин
США	Прогресивне, до 37%	Medicaid, SNAP, податкові кредити для бідних	Частково субсидована медицина, безкоштовна середня освіта	Закони про громадянські права, позитивна дискримінація	Child Tax Credit, програми для ветеранів та малозабезпечених, харчові талони (EBT)

Джерело: сформовано автором за джерелами [1, 6, 13, 14]

соціальної рівності макроекономічного характеру:

– глобалізація – посилення економічної конкуренції та автоматизація можуть призвести до зростання соціальної нерівності;

– фінансові обмеження – забезпечення ефективної соціальної політики потребує значних державних витрат, що може бути проблематичним для економік, які розвиваються, перебувають у стані війни, кризи;

– корупція – нецільове використання бюджетних коштів і недостатній контроль за виконанням соціальних програм можуть знижувати ефективність державного регулювання.

Наслідки цих викликів багаторазово посилюються під час війни, тому не можемо відкидати їхній вплив на поглиблення проблеми соціальної нерівності. Іншим наслідком війни і кризи є інфляція в Україні (2020 р. – 5%, 2021 р. – 10%, 2022 р. – 26%, 2023 р. – 5%, 2024 – 12%), темпи якої відповідно впливають на грошово-кредитну, цінову, соціальну політику держави і регіонів [7]. У таких випадках держави та їх національні банки застосовують стабілізаційні механізми, такі як фіксація обмінного курсу, монетизація дефіциту бюджету, фіскальна консолідація, фіксація цін тощо. Зазначені механізми спрямовані на макропроцеси, вони покликані стабілізувати ситуацію в країні, утримуючи довіру до

влади, не допускаючи ажіотажів, паніки, різних екстремумів коливань на валютному, грошово-кредитному тощо ринках. Політика ж мінімальної і максимальної заробітної платні відштовхується від встановлених законодавством «прожиткового мінімуму» [4], «неоподаткованого доходу громадян» [12], «споживчого кошика» [18]. У розвинених країнах аналогічні поняття наближені до ринкової ситуації та наявних тенденцій, але в Україні, наприклад, показник мінімальної заробітної плати чи пенсії абсолютно не релевантний реальним умовам (табл. 2).

В нашій державі ці орієнтири подекуди носять декларативний характер, але показник мінімальної заробітної плати, встановлений Законом України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, є відправною точкою для багатьох виплат. Цей показник визначається і затверджується державою як основоположний для надбудов соціального, цінового, комунального, податкового тощо сегментів.

Що стосується показника найвищої заробітної плати в нашій державі – він не пов'язаний системою пропорційного вирахування доходів з показником мінімальної заробітної плати і визначається на основі тарифної сітки, поряд з надбавками і преміями, з урахуванням традицій щодо підходів до оплати праці в державних установах. Основні документи, за якими вста-

Таблиця 2

Деякі соціальні показники в окремих зарубіжних країнах та Україні

Показник / Країна	Україна	Німеччина	США	Франція
Прожитковий мінімум	Законодавчо встановлений. 2024 р.: 2893–3028 грн для працездатних (≈75–80\$)	Немає фіксованого показника. Орієнтир – «соціальний мінімум» ≈ 900–1100 €/міс.	Використовується poverty threshold : ≈ \$14580/рік для однієї особи	Використовується «SMIC» (мінімальна заробітна плата) та «niveau de vie». Прожитковий мінімум ≈ 1100–1300 €/міс.
Неоподатковуваний дохід	Формально – 17 грн, реально – 1514 грн (для правопорушень)	Grundfreibetrag : ≈ € 11600/рік на особу – повністю неоподатковуваний дохід	Standard Deduction : ≈ \$13850 (один) або \$27700 (сімейна пара)	≈ € 6100–€ 6500/рік – Ne pas imposable , знижки на дітей, житло тощо
Споживчий кошук	Затверджений у 2016 р. (296 позицій). Використовується для розрахунку соціальних гарантій	Немає фіксованого кошика. Використовується референсний бюджет від Inst. der deutschen Wirtschaft	Використовується Consumer Expenditure Survey + CPI. Розрахунок типових витрат	INSEE (статистичне бюро) формує « panier type » для інфляції та соц. аналізу, але не для законодавства

Джерело: [4, 12, 18, 16]

новлюється рівень заробітної плати, це: Закон України «Про державну службу» (ст. 50–53) [5]; Постанова КМУ №15 від 18.01.2017 [18] (визначає розміри окладів); Бюджетний кодекс України [17] – визначає джерела фінансування державної служби.

В Україні посади державних службовців поділяються на категорії «А», «Б» і «В», відповідно до рівня відповідальності, в межах кожної категорії передбачені ранги (від 1 до 9), які впливають на розмір базової зарплати. Посадовий оклад чиновника встановлюється Кабінетом Міністрів України та залежить від посади, органу влади і юрисдикції. Також чиновники отримують до основної зарплати різні надбавки [16]:

- за вислугу років (5% за кожні три роки, до 50%);
- за ранг державного службовця (від 200 до 1200 грн);
- за високі досягнення у праці або виконання особливо важливої роботи;
- премії (встановлюються керівником органу);
- матеріальна допомога (на оздоровлення, вирішення соціально-побутових питань).

Останніми роками держава вимушена запроваджувати граничні обмеження зарплат для чиновників під час воєнного стану або кризових періодів (наприклад, Постанова КМУ №375 від 20.04.2020 про обмеження зарплат до 47 тис. грн/міс.) [16]. До 2024 р. зарплата держслужбовця мала таке співвідношення: 40% – оклад, 60% – варіативна частина: премії, надбавки за вислугу, ранг, інтенсивність праці. Насправді ж варіативна частина, зокрема матеріальна допомога

на вирішення соціально-побутових питань навіть у 2024 р. за окремими меріями в нашій країні могла перевищувати заробітну плату в 2 і більше рази і виплачувалася чи не щомісяця [11]. У 2025 р. Верховна Рада встановила інше співвідношення: 70% на 30%. У березні 2025 р. Верховна Рада підтримала впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі класифікації посад (законопроект № 8222). Прийняття цього закону є важливим для реалізації Ukraine Facility – програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу, що розрахована на період 2024–2027 років, із загальним обсягом фінансування 50 мільярдів євро. Згідно з цим законодавчим актом, який набрав чинності з 1 квітня 2025 р., розмір посадового окладу буде варіюватися від 2,5 до 37,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня 2025 р. (тобто від 7570 грн до 113550 грн). Розмір премії не повинен перевищувати 30% оплати праці. Фонд преміювання державного органу встановлюється у розмірі 20% від загального фонду посадових окладів за рік [11, 15].

Розрив мінімальної і максимальної оплати праці в Україні давно викликає обурення населення, адже кризи та інфляцію завжди важче переживають громадяни, що мають мінімальну або близьку до неї заробітну плату. У період війни це негатив сприйняття розриву в доходах чиновників та громадян посилюється. І хоча позитивні зрушення щодо розв’язання проблеми соціальної нерівності є, повністю врегулювати її за допомогою державних механізмів поки що не вдається. Для визначення напрямів вдосконалення держав-

них механізмів, спрямованих на зменшення розриву між мінімальною і максимальною заробітною платою, розглянемо базові принципи для розрахунку заробітної плати чиновників в розвинених державах (табл. 3).

Варто зазначити, що у деяких розвинених державах (Швейцарія, Люксембург, Норвегія) зарплати чиновників прив'язані до економічної потужності держави, наприклад, залежать від розміру ВВП країни. Зарплати встановлюються згідно з грейдовими сітками (наприклад, у США – General Schedule (GS), у Німеччині – Beamtenbesoldung), кожна посада має свій рівень, який визначає базовий оклад та надбавки [9]. У більшості країн заробітні плати переглядаються щорічно з урахуванням рівня інфляції та зміни середньої зарплати в економіці. Зарплати чиновників часто наближаються до ринкових умов, особливо у сферах, де державна служба конкурує з приватним сектором (наприклад, ІТ, фінанси, безпека) для дотримання принципу конкурентності.

Виходячи із зазначеного та з урахуванням сьогодення, перспективи забезпечення соціальної рівності включають розвиток цифрових технологій у соціальній сфері, посилення громадського контролю за державними ресурсами, а також активізацію міжнародної співпраці для досягнення глобальних стандартів соціальної справедливості. Окрім цього держава повинна:

1) впровадити прогресивне оподаткування доходів громадян, що передбачає диференційовану шкалу ставок ПДФО залежно від розміру доходів;

2) забезпечити і контролювати обмеження неоподаткованих бонусів і привілеїв;

3) встановити та контролювати співвідношення між мінімальною і максимальною зарплатою у державному секторі (наприклад, не більше ніж у 10 разів);

4) обмеження надбавок і премій для посадовців у держорганах та публічне звітування у державних органах про рівень зарплат;

5) поступове підвищення мінімальної зарплати до рівня, близького до реального прожиткового мінімуму;

6) прив'язка мінімальної зарплати до середньої (наприклад, не менше 50–60% від середньої по країні – як у країнах ЄС);

7) посилення контролю та відповідальності за виплатою зарплати в конвертах.

Висновки. Зменшення диференціації в оплаті праці вимагає не ізольованих рішень, а інтегрованого та довгострокового державного підходу, що базується на концепціях економічної рівноваги, соціальної справедливості та фіскальної відповідальності. Держава, виконуючи функції регулятора, гаранта і арбітра, має запроваджувати систему збалансованих державних механізмів, які не лише обмежують надмірну концентрацію доходів у верхньому сегменті, але й стимулюють поступове вирівнювання стартових можливостей для низькооплачуваних груп.

У цьому контексті ефективна податкова політика повинна слугувати не лише інструментом наповнення бюджету, але й засобом перерозподілу суспільного багатства через прогресивне оподаткування високих доходів і податкові пільги для малозабезпечених. Регуляторна інтервенція на ринку праці має враховувати як вимоги економічної ефективності, так і цінності етичного управління – зокрема, шляхом обмеження диспропорцій у зарплатах держслужбовців та впровадження механізмів прозорого преміювання, заснованого на результативності.

Не менш важливо забезпечити інституціоналізацію суспільного контролю над системою оплати праці у публічному секторі – через публічну звітність, участь громадськості у формуванні політики, розвиток цифрових інструментів моніторингу та розширення впливу інститутів громадянського суспільства.

Таким чином, зменшення розриву в оплаті праці не може бути зведене лише до коригування мінімальних або максимальних ставок. Це має бути результатом цілеспрямованої державної політики, яка одночасно знижує структурну нерівність, підвищує економічну мобільність та зміцнює соціальну згуртованість як базову умову сталого демократичного розвитку.

Таблиця 3

Базові принципи для розрахунку заробітної плати чиновників у окремих зарубіжних країнах

Країна	Базові принципи для розрахунку заробітної плати чиновників
США	Система GS (15 рівнів + надбавки), залежить від регіону та посади
Німеччина	Зарплати чиновників (Beamte) визначені законом, враховують вік, досвід, клас служби
Швеція	Прозорість + регулярне коригування згідно з ринком праці
Японія	Жорстка ієрархія, чітке ранжування за заслугами, досвідом і стажем
Франція	Зарплата + бонуси за заслуги, складність посади та тривалість служби

Джерело: [19, 23]

Література:

1. Азізова М. Мінімальні зарплати в країнах Європи: як вони можуть змінитися у 2025 році. *Finance.ua*. 26.11.2024. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/minimalni-zarplaty-v-krainakh-yevropy-yak-vony-mozhut-zminytysia-u-2025-rotsi> (дата звернення 14.05.2025 р.).
2. Бюджетний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради*. 2010. № 50–51. ст. 572.
3. Горбачова А. Зарплати чиновників в Україні зросли на 60%: де отримують найбільше. *УНІАН*. 02.01.2025. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/zarplati-v-ukrajini-chinovniki-stali-otrimuvati-na-60-bilshe-12871431.html> (дата звернення 06.05.2025).
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». *Відомості Верховної Ради*. 2023. №№ 97–100. ст. 393.
5. Закон України «Про державну службу». *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. ст. 43.
6. Зарплати для топ-чиновників: яка сума вважається гідною в Європі. *Волинські новини*. 16.01.2020. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/zarplaty-dlia-top-chynovnykiv-iaka-suma-vvazhayetsia-hidnoiu-v-yevropi/> (дата звернення 03.05.2025).
7. Зведена таблиця індексів споживчих цін за останні роки. *MINFIN.COM.UA*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 07.05.2025).
8. Керівники Мінкульту отримали «під ялинку» сотні тисяч зарплати. *Українська правда*. 13.01.2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/13/7237238/> (дата звернення 23.04.2025).
9. Кудлаєнко С. В. Основні концепти державної соціальної політики в умовах трансформаційної економіки. *Ефективна економіка* 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=6514> (дата звернення 10.05.2025).
10. Лаб'як І. Зарплати держслужбовців підстрибнули: хто отримує понад 300 тисяч. *TSN.UA*. 26.01.2025. URL: <https://tsn.ua/groshi/zarplati-derzhsluzhbovciv-pidtribnuli-hto-otrimuye-ponad-300-tisyach-2749869.html> (дата звернення 03.05.2025).
11. Левадський І. Три категорії посад державної служби – ранги, заборони та спеціальні вимоги. *Бухгалтерія для бюджету та ОМС*. 23.12.2024. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/40-kategor-posad-derjavno-slujbi> (дата звернення 21.05.2025).
12. Податковий Кодекс України. *Відомості Верховної Ради*. 2011. №№ 13–17.
13. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія / За заг. ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. К.: НІСД, 2007. 396 с.
14. Порівнюємо заробітки урядовців в Україні та ЄС, або Де ти, наш Аденауер? *Укрінформ*. 17.12.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2840116-porivnuemo-zarobitki-uradovciv-v-ukraini-ta-es-abo-de-ti-nas-adenauer.html> (дата звернення 03.05.2025).
15. Посадовці та додаткові виплати: як нараховували зарплату миколаївським топ чиновникам. *Центр публічних розслідувань*. 29.03.2025. <https://cpi.org.ua/analytics/posadovci-ta-dodatkov-viplati-yak-narakhovuvali-za/> (дата звернення 14.05.2025).
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оплати праці (грошового забезпечення) окремих категорій працівників, військовослужбовців Національної гвардії та Державної прикордонної служби, посадових осіб Державної митної служби, осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, поліцейських, які забезпечують життєдіяльність населення, на період дії карантину, установленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та протягом 30 днів з дня його відміни» від 19.04.2020 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2020-p#Text> (дата звернення 19.05.2025).
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання оплати праці працівників державних органів» від 18.01.2017 №15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2017-p#Text> (дата звернення 04.05.2025).
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 11.10.2016 № 780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-p#Text>. (дата звернення 04.05.2025).
19. Стрельбіцький П. А., Стрельбіцька О. П. Світовий досвід мотивації праці та можливість його впровадження в Україні. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2015. Вип. 10. С. 323–333.
20. Шевченко П. Рейтинг зарплат топ-менеджерів найбільших державних компаній України *NEW VOICE*. 09.04.2019 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51119985> (дата звернення 04.05.2025).
21. Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12/default/table?l... (дата звернення 03.05.2025).
22. Gini index in Ukraine from 2013 to 2028. STATISTA. URL: <https://www.statista.com/forecasts/1165120/gini-index-forecast-in-ukrai...> (дата звернення 03.05.2025).
23. The National Minimum Wage in 2024 and forecast National Living Wage in 2025. *Low Pay Commission*. [електронний ресурс]. 27.03.2024 р. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66043e0991a320001a82b0e7/The_National_Minimum_Wage_in_2024.pdf (дата звернення 04.05.2025).

Дата надходження статті: 05.06.2025

Дата прийняття статті: 18.06.2025

Опубліковано: 01.10.2025